

râh'ın Kureys dâhilerinden sayıldığı görülmüştür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, IV, 285; İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 184; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, VII, 316; İbn Kuteybe, *Uyûnü'l-ahbâr*, I, 280; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, Kahire 1956, II, 242; V, 7; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, I, 568, 569; II, 512; III, 225, 389; Ebû Bekir İbnü'l-Arabî, *el-Avâşım* (Hatîb), s. 174, 243; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, II, 271; IV, 246, 425, 426; V, 248; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, III, 22-23, 55, 58, 59, 73, 74, 107-109; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 580; II, 281; III, 2-3, 249, 452; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VIII, 57, 396; X, 262-263; Akkâd, *Mu'âviye b. Ebî Süfyân fi'l-mizân* (Mevsû'a içinde), Beyrut 1390-91/1970-71, III, 560-584; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), III, 252; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), V, 389; H. Lammens, "Muâviye", *IA*, VIII, 440-441; a.m.f., "Mugîre", a.e., VIII, 450; Neşet Çağatay, "Ziyâd b. Ebîh", a.e., XIII, 618.

AHMET ÖNKAL

DÜKKÂNCIK CAMİİ

Makedonya Cumhuriyeti'nde
XVI. yüzyıla ait Osmanlı camii.

Üsküp'ün Tanrıvermiş mahallesinde, bugünkü Halklar Tiyatrosu ile Yane Sandanski İlkokulu'nun yanında olup Muslihuddin Abdülganî ve Müezzîn Hoca Camii adlarıyla da anılır. Kaynaklarda 955 (1548) tarihli olduğu kaydedilen inşa kitabesi halen mevcut değildir; ancak 956 (1549) tarihli Arapça vakfiyesinden Mevlânâ Muslihuddin Abdülganî tarafından yaptırıldığı öğrenilmektedir. Yine bu vakfiyeden, Müezzîn Hoca lakabıyla meşhur Muslihuddin Abdülganî'nin, bu camiden başka Yenipazar'da (Novi Pazar) Altun Alem (Cuma) Camii ve bir mektep ile Kosoza Mitroviçası'na bağlı Trepça'da yalnız sabah, akşam ve yatsı namazlarının kılındığı bir mescid gibi diğer bazı hayratın da bânisi olduğu ve yapıların giderlerini karşılamak üzere Üsküp'te Barırcılar Mescidi yakınında Kurşunlu (Taş)

Han ve hemen karşısında Şengül Hamamı, İbn Payko mahallesinde biri on dokuz, diğeri yirmi altı odalı iki yahudiâne, caminin yanbaşında Dükkâncıklar çarşısında dokuz dükkân (Dükkâncık Camii adı buradan gelmektedir), Kantarcılar çarşısı ile Üsküp'ün diğer çarşı, mahalle ve semtlerinde toplam yirmi üç dükkân, Yenipazar'da beş ve yakınındaki Dimitroviçe köyünde bir değirmen ve Trepça'da bir ribât ile etrafındaki dükkânları vakfettiği anlaşılmaktadır. Muslihuddin Abdülganî'nin şahsiyeti hakkında ise fazla bilgi bulunmamakta, sadece Üsküp eşrafından olduğu sanılmaktadır.

Caminin 1869 yılındaki Avusturya işgali sırasında tahribat gördüğü ve sonradan tamir edildiği bilinmektedir (Elezoviç, s. 89). Bugün harabe halinde olan duvarların iç yüzlerinde bitkisel motiflerle süslenmiş kırmızı ve mavi renkli iki ayrı siva tabakasının bulunması bu bilgileri doğrulayacak niteliktedir. 1963 depreminde büyük ölçüde hasar gören camiden, sadece batı ve kuzey duvarlarının bazı bölümleriyle minare geriye kalmış durumdadır. Makedonya Anıtlar Kurumu'nun bilirkişi komisyonu tarafından 1965'te restorasyon programına alınmasına rağmen 1991 yılına kadar bu konuda hiçbir çalışma yapılmamıştır. Fakat İstanbul'da 1991'de düzenlenen IX. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi'nin sonuç bildirisinde bu duruma işaret edilmesi ve buna bağlı olarak adı geçen kurumun UNESCO tarafından bir yazıyla uyarılması üzerine 1992 yılında caminin kalıntılarını korumaya alınmış ve restorasyonu yeniden gündeme gelmiştir.

Dükkâncık Camii, plan itibarıyla büyük bir tek kubbenin örttüğü kare mekânla iki kubbeli bir son cemaat yerinden oluşmaktadır. Balkan camii mimarisinde iki kubbeli son cemaat yeri örneklerine ender olarak Niş'teki Bâli Bey Camii ve Yenipazar'daki yine Muslihuddin Abdülganî'nin yaptırdığı Altun Alem Camii gibi XVI. yüzyıldan kalma sayılı birkaç eserde rastlanmaktadır (Andrejeviç, s. 61); bu tip camilerin Anadolu'da da pek yaygın olmadığı söylenebilir. Son cemaat yerindeki kubbelerin aynı çap ve yükseklikte oluşu ve revak yanlarının duvarla örülmesi, bu tür camilerin en önemli özelliğini teşkil etmektedir. Dükkâncık Camii'nin son cemaat yerinde de uygulanan bu düzen taçkapının sola kaydırılmasına sebep olmuş, sağ (batı) tarafta kalan geniş mekânda ise zemin yüksel-

tilerek revakın orta sütunu hizasına, niş kavсарası üç sıra mukarnaslı bir mihrâbiye yerleştirilmiştir.

Harimi örtün kubbe, pandantiflerle geçilen sekizgen bir kasağa oturmaktadır. Köşelerde pandantiflere hafifletici küpler yerleştirilmiş ve mukarnaslı dolgu ile süslemeler yapılmıştır. Mevcut kalıntılardan, mihrap nişinde de beş sıra mukarnaslı bir kavsara kullanıldığı anlaşılmaktadır. Pencerelemin sayısı doğru, batı ve kible duvarında birinci sırada ikişer, ikinci sırada akslara gelecek şekilde birer, kuzey duvarında ise son cemaat yeri mihrâbiyesiyle minare arasına yerleştirilmiş bir adet olmak üzere toplam ondur. Caminin inşasında kullanılan malzeme duvarlarda bir sıra kesme taş, iki sıra tuğla, minarede yalnız kesme taş, örtü ve geçiş sistemiyle kemerlerde ise yalnız tuğladır.

Minare, harimin batı cephesiyle son cemaat yeri revakını batıya kapatan duvarın birleştiği kısma yerleştirilmiştir. Bir yanı duvara bitişik altıgen bir kaideye oturan minare çokgen bir gövdeye sahiptir. Kaideden gövdeye geçiş, prizmatik üçgenlerden meydana gelen bir pabuçla sağlanmıştır. Şerefe altında dört sıra mukarnasla konsol temin edilmiş, korkuluklar da ajurlarla süslenmiştir. Yine çokgen olan peteğin örtüyü oluşturan sivri külâha yakın üst seviyesinde tek sıra mazgal pencereler yer almaktadır. Minare, genel hatlarıyla Balkanlar'daki camii mimarisine uygun bir yükseklikle ihtişamlı görünmektedir.

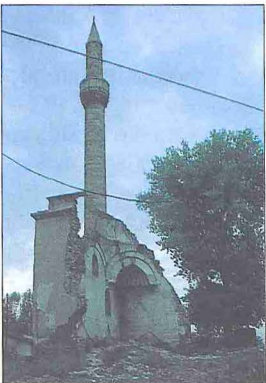
Caminin ilk yapıldığı yıllarda avlusunda bir mektep binası ile bir şadırvanın yer aldığı vakfiye kaydından, avlunun duvarlarla çevrili olduğu ve bir hazîrenin bulunduğu da yaşlıların ifadeleriyle eski fotoğraflardan öğrenilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

VGMA, *Vakfiye Defteri*, nr. 632, s. 494, kayıt 209; Sâlih Âsım, *Üsküp Tarihiçesi*, TSMK, Mehmed Reşad, nr. 616; G. Elezoviç, *Turski Spomenici u Skoplju*, *Glasnik Skopskog Naučnog Društva*, Skopje 1925, s. 89, 135-175; H. W. Duda, *Balkantürkische Studien*, Wien 1949, IV, 59; I. Zdravkoviç, *Izbor Gradze Za Proučavanje Spomenika Islamske Arhitekture u Jugoslaviji*, Beograd 1964, s. 63; Hasan Kaleşi, *Najstari Vakufski Dokumenti u Jugoslaviji na Arapskom Jeziku*, Piriştine 1972, s. 229-234; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mi'mârî Eserleri III*, s. 261; A. Andrejeviç, *Monumentalna Islamska Umjetnost u Jugoslaviji*, Beograd 1981, s. 61; Semavi Eyice, "Üsküp'te Türk Devri Eserleri", *TK*, sy. 11 (1963), s. 28.

MEHMET İBRAHİMİ

Dükkâncık
Camii
kalıntılarının
bir görünüşü -
Üsküp /
Makedonya